№ 233 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 14 — 1899 — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 14 № 233

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տարվայ բերքը հարևան երկիրներում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Հայոց ներկայացումները Բագւում. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անգլօ-Տրանսվաալեան պատերազմը։ Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Շվէյցարիայից։

ՏԱՐՎԱՅ ԲԵՐՔԸ ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՄ

Աչքի առաջ ունենալով այն տնտեսական կապը, որ կայ սահմանակից երկիրների մէջ, մենք անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի խօսքով բնորոշել այս տարվայ բերքը Անդրկովկասեան սահմանակցող երկիրներում, Պարսկաստանում և Անատօլիայում։ Մեր երկրի ազգաբնակութեան համար ամենևին ձեռնտու չէ, որ մեր հարևան երկիրները ենթարկված լինեն անբերրիութեան, մանաւանդ այն տարիները, երբ Անդրկովկասի բերքը առատ չէ ինքն ըստ ինքեան և նա ինքը կարօտութեան մէջ է։ Հացը թանգանում է չափազանց կերպով և դժուարացնում է նրան ձեռք բերելը մեր գիւղական մեծամասնութեան համար։

Երաշտը վնասել է Պարսկաստանի ցանքերին ոչ միայն այն տեղերում, որտեղ դաշտերը չեն ջրվում, այլ և այնտեղ, որտեղ կազմվում էին ընդարձակ ճահիճներ բրինձ ցանելու համար։ Երաշտի պատճառով շատ տեղերում բրինձը չէ ստացել բաւականաչափ ջուր և անձել է դանդաղ ու վատ կամ բոլորովին փչացել է։ Հացի փոքր ի շատէ լաւ բերք է ստացվել լեռնային բարձրադիր տեղերում, որտեղ երաշտի ոյժը համեմատաբար թոյլ է եղել։ Ատրպատականի մէջ յամենայն դէպս բաւականաչափ հաց կայ և եթէ վաշխառուները չը գցեն բոլոր հացը իրանց ձեռքը, ազգաբնակութիւնը կարող է դիմանալ մինչև նոր հունձը։

Աւելի վատ է Անատօլիայի վիճակը։ Սկսած Վանից և Մուշից դէպի արևմուտք, համարեա մինչև Միջերկրական ծովը, երկիրը ենթարկվել է սաստիկ երաշտի ազդեցութեան։ Բուլանըխի, Մշի, Շատախի, Խինըսի, Վասպուրականի, Տարօնի շատ գիւղեր արդէն այժմ, երբ միայն նոր սկսվում է ձմեռը, կերել են իրանց պաշարները և ստիպված են հաց գնել ուրիշ տեղերից։ Երաշտութեան պատճառով փչացել է խոտը և դարման շատ քիչ է ստացվել. այդ պատճառով տնային կենդանիների վիճակը նոյնպէս շատ անմխիթարական է։ Եթէ ձմեռն էլ լինի ձիւնառատ և բոլոր արօտատեղերը անկարող լինեն ծառայել կենդանիներին արածացնելու համար, այն ժամանակ գիւղական տնտեսութիւնը, որ վերջին տարիների ընթացքում, բազմաթիւ պատճառների ազդեցութեան տակ՝ քայքայվում էր, կը հասնի իր կործանման վերջին աստիճաններին։

Ցաւալի է, որ մինչև այժմ երկաթուղու գծերը չեն կարողացել իրանց ցանցով պատել դժուարամատչելի այդ տեղերը, որպէս զի կարելի լինէր տեղից տեղ հաց փոխադրել մեծ քանակութեամբ և կարօտ ազգաբնակութեանը հաց հասցնել այն տեղերից, ուր հունձը առատ է և էժան։ Անկասկած նոյն իսկ երկաթուղային այն գծերը, որ շինվում են Անդրկովկասում, կարող են օգտաւէտ լինել մեր սահմանակից երկիրների ազգաբնակութեան համար, որովհետև Ռուսաստանի ներքին նահանգների հացը, որ համեմատաբար էժան է, կարող կը լինի փոխադրվել դէպի սահմանագիծը և այնտեղ վաճառվել։ Իսկ այժմ նոյն իսկ թանգ գնով շատ դժուար է հաց հասցնել խուլ անկիւնները, հաղորդակցութեան բացակայութեան պատճառով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Տեսնելով ամեն առաւօտ աշակերտներին, որոնք շտապում են ուսումնարան, դուք, երևի, չէք էլ կասկածում, որ դրանց մէջ կան և քաղցածներ։ Բայց մի րոպէ մտածեցէք, որ ուսումնարանների դռները բաց են և չքաւոր ազգաբնակութեան առաջ, և այն ժամանակ դուք կիմանաք, որ անկարելի է, որ դպրոցական աշակերտների մէջ չը լինեն շատ աղքատները, որոնք առաւօտեան ոչինչ չունենն ուտելու և քաղցած փորով են գնում դասեր լսելու։ Լոնդոնում ուսումնարանական խորհուրդը մի յանձնաժողով է կազմել՝ քաղցած երեխաների թիւը պարզելու համար։ Եւ յանձնաժողովը գտել է, ինչպէս հաղորդում է «С.-Петерб. Вѣд.» լրագրի թղթակիցը, որ Լոնդոնի ժողովրդական դպրոցներում սովորող 449,945 տղաների և աղջիկների մէջ 55,050 հոգի քաղցած են ուսումնարան գալիս։ Դա մի ահագին թիւ է, մի ամբողջ քաղցած բանակ։ Հարց չէ կարող լինել այն մասին, որ սոված երեխան ուսում ստանալ չէ կարող. կառավարութիւնը պարտաւորական է դարձրել տարրական ուսումը և ով իր երեխային ուսումնարան չէ ուղարկում, պատժի է ենթարկվում։ Եւ ամեն մէկը ուղարկում է իր որդուն ուսումնարան, այդտեղից էլ դուրս է գալիս այն երևոյթը, որ 55 հազար քաղցած երեխաներ կան դպրոցներում։ Անգթութիւն չէ՞ դա։ Ի՞նչպէս կարելի է երեխային նստեցնել դասարանում և, ուշադրութիւն չը դարձնելով, որ այդ րոպէին նրան տանջում է սովածութիւնը, պահանջել որ նա ուշադիր լինի, սովորէ, առաջադիմութիւն գործէ։ Դուք, ի հարկէ, կարող էք ասել, որ դժուարութիւնը կարելի է վերացնել շատ հեշտ կերպով. բաւական է, որ հասարակական բարեգործութիւնը կամ ինքը, պետութիւնը խնամքի առարկայ դարձնեն փոքրիկ սովալլուկներին և նրանք առաւօտեան դասերից առաջ կունենան ուտելու բան։ Այսպէս էլ վճռել է ուսումնարանական յանձնաժողովը։ Բայց դա այնքան էլ հեշտ միջոց չէ, ունի իր հասարակական ահագին նշանակութիւնը և հէնց այդ պատճառով էլ ուժեղ դիմադրութեան է հանդիպում։

Պետական կամ քաղաքային միջամտութեան հակառակորդները,—ասում է թղթակիցը,—հաստատում են, որ ձրի կերակուր տալը մի վտանգաւոր նորութիւն կը լինի, պետական սօցիալիզմի մի իրական գործադրութիւն, որ, անշուշտ, դէպի անիշխանութիւն կը տանէ։ Դրանց թէօրիային նայելով, աւելի լաւ է, որ երեխաները քաղցած մնան, թոյլ մեծանան, աւելի լաւ է, որ պարլամենտական օրէնսդրութիւնը կրթութեան մասին մնայ մեռած տառ, բայց սկզբունքները, որոնք պահանջում են, որ պետութիւնը չը խառնվի այդ բանի մէջ, պահպանվեն ամբողջապէս։

Այդ սկզբունքներից աւելի պերճախօս են այն առարկութիւնները, որ անվում են ուրիշ տեսակէտից։ Ասում են, թէ հէնց որ պետութիւնը կը սկսէ ձրի կերակուր տալ աղքատ երեխաներին, սրանց թիւը կը բազմապատկվի և ծնողների համար այլ ևս պարտաւորական չի դառնայ իրանց երեխաների հոգսը քաշելը։ Ձրիակերութիւնը աւելացնում է ձրիակերութեան ձգտողների թիւը. այդ ճիշդ է. բայց հիմնվել միայն դրա վրա, հասարակական բարոյականութիւնը պահպանելու համար տասնեակ հազարներով քաղցած երեխաներին անտարբերութեամբ վերաբերվել—դա անուայն տմարդութիւն է։ Հասարակութեան ձեռքում միշտ միջոցներ կան՝ բարեգործութիւնը մոլորութեան մէջ գցողների դէմ. եթէ դուք ուզում էք օգնել իսկական տառապեալներին, ոչ ոք չի արգելի ձեզ, որ այդ օգնութիւնն անէք, նախապէս լաւ տեղեկանալով, որ իսկական տառապեալին էք հաց տալիս. ոչ ոք չէ արգելում ձեզ խիստ հսկողութիւն ունենալ, օրէնքով պատժել այնպիսիներին, որոնք անբարեխղճութեամբ չա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՎԵՅՑԱՐԻԱՅԻՑ

Ժընև, դեկտեմբերի 10-ին

Ուրախ եմ շատ, որ այսօր կարող եմ վերսկսել մի տարուց ի վեր ընդհատված իմ գրական աշխատանքները։

«Շարունակեցէք՝ Եւրոպայում գրելու նիւթ շատ կայ»—ասում էիք դուք նորերս, «Մշակի» պատասխանների բաժնում, Բեռլինում եղող մի անծանօթ թղթակցի հասցէին։ Ոչ միայն շատ, այլ անսպառ։ Եւ ես դժուարանում եմ որոշել թէ որտեղից սկսեմ իմ թղթակցութիւնները, ինչ ճիւղ վերցնեմ, կամ ինչ երևոյթների վրա առաւելապէս դարձնեմ ընթերցողի ուշադրութիւնը, այնքան բազմազան է կեանքը այս երկրում։

—

Սկսեմ ուրեմն։ Բայց որտեղից։ Ճիշդ այնտեղից, որտեղ այժմ կենտրոնացած է ոչ միայն Ժընևի, այլ ամբողջ Շվէյցարիայի դրդված ուշադրութիւնը։ Դուք երևի գուշակում էք արդէն, որ դա այն բացառիկ անարդարութեան ողբերգութիւնն է, որ կատարվում է Հարաւային-Աֆրիկայի մէջ, որին Մեծ-Բրիտանիան այսօր ճգնում է տալ «արդարութեան պատերազմ» անունը։

Ինձ թւում է, որ դուք հեռաւոր գաղափար անգամ չունէք այն ոգևորութեան և համակրութեան մասին, որ արտայայտում է այս փոքրիկ հանրապետութիւնը՝ դէպի բօէրները։ Երեք տարի առաջ, երբ սկսվեց յունաց պատերազմը Թիւրքիայի դէմ, և կամ երբ երկու տարի առաջ Միացեալ-Նահանգները ոտքի կանգնեցին՝ յօգուտ կուբացիների՝ ընդդէմ սպանիական բռնապետութեան, ինչպէս Ռուսաստանում, այնպէս և Կովկասում համակրական զգացմունքներ երևացին յօգուտ փոքրիկների, յօգուտ ճնշվածների։ Դա ինչ համակրութիւն էր... Կցկտուր, վերացական, շատ անգամ անորոշ և մինչև իսկ սառն։

Սակայն այլ բան է այն՝ խոր սրտից բղխող, ամբողջ հասարակութիւնը համակող համակրութիւնը, որին օտար մարդ ամեն օր, և ամեն մի քայլափոխում հանդիպում է այստեղ՝ մամուլի մէջ, կաֆէներում, ընտանիքներում, համալսարանում։ Նոյն իսկ փոքրիկ երեխաների շրջանում։ Դա այն համակրութիւնն է, որ բղխում է ամբողջ երկրի քաղաքական դաստիարակութիւնից, մի դաստիարակութիւն, որ պարտաւորութիւն է դնում ամեն մի քաղաքացու վրա ձայն բարձրացնել, երբ վտանգված է մարդկային իրաւունքներից որ և է մէկը, ինչ երկրում էլ դա լինի։

Դէպի բօէրները համակրութիւն են ցոյց տալիս, օրինակ, և գերմանացիները։ Սակայն, եթէ ճիշդն էք ուզում իմանալ, դա ոչ թէ անկեղծ համակրութիւն է դէպի մի բուռն ժողովուրդ, որ յուսահատական կռիւ է մղում իր անկախութեան համար, այլ մեծ մասամբ անդրադարձումն այն ատելութեան, որ Գերմանիայում նըկատվում է դէպի հզօր մրցակից Անգլիան, և հէնց այդ մրցման զգացմունքն է, որ ղըրդում է գերմանացիներից շատերին այսօր համակրել բօէրներին, իբրև իրանց թշնամու հակառակորդներին։ Ես չեմ կարող մոռանալ մի գերմանացի օֆիցէրին, որի հետ առիթ ունեցայ ծանօթանալ մի պանսիօնում։ Սկզբից այդ գերմանացի օֆիցէրը վերին աստիճանի համակրող էր ձեռնում դէպի բօէրները. բայց երբ Վիլհէլմ կայսրը գնաց Լոնդոն, այցելելու Վիկտօրիա թագուհուն, և լրագիրների մէջ լուրեր երևացին, որ Վիլհէլմը բարեկամութիւն է ուզում հաստատել Գերմանիայի և Անգլիայի մէջ, մեր օֆիցէրը, ենթադրելով որ «քամին փոխվում է»՝ ինքն էլ փոխեց իր զգացմունքները և սկսեց հաւատացնել, որ յանդգնութիւն է բօէրների կողմից գլուխ բարձրացնել մի այնպիսի ոյժի դէմ, ինչպէս Բրիտանիան է, և պէտք է անպատճառ ջարդել այդ տեսակ «յանդուգների» գլուխը...

Ի հարկէ, այդպիսի «օֆիցէրներից» չէ կազմված ամբողջ Գերմանիան. բայց ես կարծում եմ, որ սխալված չեն այն մարդիկ, որոնք պնդում են, թէ դա՝ գերմանական զինուորականութեան—որ շատ զօրեղ տարր է այժմ—և կառավարչական պաշտօնեաների քաղաքական համոզմունքների նմուշն է։ Մինչդեռ Շվէյցարիայում, նոյն իսկ զինուորականութիւնը, որ հասարակաց կարծիքի հետ անբաժան կազմված մի մարմին է, անփոփոխ համակիր է բօէրների դատին։

Նորերս Ժընևի լրագիրներից մէկի մէջ մի քանի անգլիացիներ նամակներ տպագրեցին, որոնց մէջ բողոքելով այն համակրութեան դէմ, որ արտայայտվում է այստեղ՝ դէպի Տրանսվաալ, ակնարկում էին, որ էժան չի նստի այդ համակրութիւնը Շվէյցարիային, ուր ամեն տարի հազարաւոր անգլիացիներ են գալիս, իբրև տուրիստներ և կեցողներ, և միլիոններ են գցում երկրի մէջ։ Սակայն նրանց պատասխան տրվեց, որ երբէք շվէյցարացին իր համոզմունքները չէ կապում «շահի» հետ և մինչև վերջն էլ կը բողոքի Չէմբէրլէնեան դաւերի դէմ, եթէ մինչև իսկ բոլոր անգլիացիները վճռեն այլ ևս Շվէյցարիա չը գալ։ Պէտք է իմանալ, որ դա ճիշդ որ համարձակ պատասխան է, որովհետև այս փոքրիկ երկիրը մեծ շահ ունի անգլիացիներից, որոնք հազարներով տարվայ շատ ամիսներ այստեղ են անցկացնում, և նոյն իսկ շատ քաղաքների եկամուտի գլխաւոր աղբիւրն են կազմում...

Հէնց այս րոպէիս ամբողջ Շվէյցարիայում նուիրատուութիւններ են հաւաքվում յօգուտ վիրաւոր բօէրների, և այդ առատ նուէրների մի մասը արդէն տեղ է հասել «Կարմիր Խաչի» միջոցով։ Բայց Շվէյցարիան միայն նուէրներ չէ տալիս. Նա իր որդին էլ ուղարկում է Տրանսվաալ, կռւելու «թոյլերի պաշտպանութեան համար», և մի քանի օր առաջ ժընևցիները առիթ ունեցան կարդալու մի շվէյցարացի կամաւորի նամակը, գրած պատերազմի բեմից, որի մէջ երիտասարդը պարծանքով հաղորդում է իր հօրը, թէ իր հայրենակից-կամաւորները երջանիկ են, որ կարող են գործով ցոյց տալ իրանց համակրութիւնը անկախութեան գործին՝ հեռու Աֆրիկայի մի անկիւնում...

Առանձնապէս գրաւիչ է այն, որ այդ անխարդախ համակրութեան հետ միասին՝ արդէն ձայներ են լսվում, որ պէտք է վերջ դնել այդ մարդասպան պատերազմին։ Շվէյցարական հանրապետութիւնը չէ թաքցնում, որ երջանիկ կը զգար իրան՝ եթէ աջողվէր միջնորդի դեր ստանձնել՝ աֆրիկեան ձորերում հոսող արեան առաջն առնելու համար։ Դեկտեմբերի 1-ին Բեռնում գտնվող «Միջազգային խաղաղութեան բիւրօն» մի պաշտօնական հրաւէրով դիմեց Եւրոպայի հասարակաց կարծիքին, ինչպէս և մի քանի կաբինետներին, թախանձելով միջոցներ ձեռք առնել՝ պատերազմը դադարեցնելու համար։ Ծանր և անհամբերելի է այդ պատերազմը,—ասում են—մանաւանդ այն պատճառով, որ հազիւ մի քանի ամիս է անցել Հաագայի ժողովից, ուր բոլոր կառավարութիւնների ներկայացուցիչները, դրանց թւում և Անգլիայի ներկայացուցիչը՝ գեղեցիկ ճառեր էին արտասանում յօգուտ խաղաղութեան, յանուն բոլոր ազգերի եղբայրութեան։

Բեռնի հրաւէրը—վստահ կարելի է ասել,—ոչ թէ միայն «միջազգային խաղաղութեան բիւրօյի» կարծիքն է, այլ ամբողջ Շվէյցարիայի ցանկութիւնը։ «Ցաւում ենք միայն, գրում էր այս օրերս ժընևցի մի հրապարակախօս—որ մենք ոյժ չունենք՝ այդ ցանկութիւնը գործադրելու համար»։

Խ. Մալումեան

հարգում են ձեր մարդասիրական բարձր զգացմունքները: Յիսուն և հինգ հազար քաղցած երեխաներից ոչ մէկը մեղաւոր չէ, որ կան այնպիսի անբարոյական մարդիկ, որոնք ճարպիկ միջոցներով կարող են ընկերանալ իր մի կտոր հացին. պատժեցէք անբարոյականութիւնը, կռուեցէք նրա դէմ, բայց մի մոռացէք որ քաղցածը, իսկական քաղցածը իրաւունք ունի մի կտոր հացի պատճառով չը մեռնել. այդ իրաւունքը նրան տալիս է նախ և առաջ այն, որ նա մի թոյլ, դեռ չը կազմակերպված մարդ է, երկրորդ այն, որ այդպիսի քաղցած երեխան չէ կարող զարգացնել իր հոգեկան և մտաւոր կարողութիւնները, հետեւաբար և չէ կարող հասարակութեան պիտանի անդամ դառնալ: Աւելի առաջ գնալով, մենք կասենք, որ հարցը ոչ Լոնդոնին է վերաբերում, ոչ էլ ի նկատի ունի, թէ քանի հոգի են դպրոցական հասակում քաղցած մնում. Ո՛չ, պէտք է աւելի լայն հայեացք ունենալ. իւրաքանչիւր դպրոց պիտի աշխատի, որ իր սաների մէջ չը լինեն այնպիսիները, որոնք դասի ժամանակ աւելի իրանց քաղցած փորին են ականջ դնում, քան առարկային: Սա պարտաւորական է մանաւանդ այն դպրոցների համար, ուր գլխաւորապէս չքաւոր դասակարգն է ուսում ստանում:

*

Պարիզում Նոյեմբերի 1-ից սկսեց հրատարակվել «Համալսարան» ամսագիրը, որի մասին յայտարարված էր վաղուց: Ինչպէս ցոյց է տալիս վերնագիրը, դա պիտի լինի մի գիտական և գրական օրգան և խմբագրութիւնը առաջին համարի մէջ յայտնում է, որ իր նպատակն է տարածել և ժողովրդականացնել գիտութիւնը, մի բան, որ անչափ հարկաւոր է մեզ, հայերիս: Կարծում ենք, որ շատ տարրական միտք կը լինենք կրկնած, եթէ ասենք, որ հայ ընթերցողը կարդալ միայն գիտէ, զուրկ է գիտութեան վերաբերված ամենատարրական ձեռնարկներից անգամ, նոյն իսկ չը գիտէ թէ գիտութեան ինչ ճիւղեր գոյութիւն ունեն և ինչպէս են նրանք օրէցօր զարգանում: Պահանջը, ուրեմն, ահագին է, նրան բաւարարութիւն տալու համար հարկաւոր են միջոցներ, կարող և ընդունակ մարդիկ: Նայելով «Համալսարանի» արտաքին տեսքին, մենք մեզ ակամայ հարց ենք տալիս. կարող կը լինի նա լրացնել այդ ահագին պակասը, կարող կը լինի տալ այն, ինչ պահանջվում է այդքան ահագին անուն կրող մի հանդէսից: Առաջին համարը 64 փոքր ութածալ երեսից բաղկացած մի տետրակ է, որ պարունակում է իր մէջ քանից աւել յօդուածներ, ոտանաւորներ, փոքրիկ մատենագրութիւններ և այլն: Մենք դեռ կը սպասենք յետագայ տետրակներին և այնուհետև միայն կը յայտնենք մեր կարծիքը. բայց առ այժմ չենք կարող չը նկատել, որ բովանդակութիւնը չէ համապատասխանում վերնագրին. խմբագիրները շատ մեծ անուն են ընտրել իրանց գործի համար և այդ անունը իրաւունք պիտի տայ ամեն մէկին մեծամեծ պահանջներ անել ամսագրից, որը, սակայն, անկարող պիտի լինի գոհացում տալ այդ պահանջներին: Յամենայն դէպս, մենք կարող ենք անտես անել վերնագիրը և ի նկատի ունենալով թէ ինչ համակրելի դիտաւորութիւն ունեն խմբագիրները, ցանկանում ենք նոր ամսագրին կատարեալ աջողութիւն, թէկուզ նոյն իսկ աւելի համեստ և նեղ շրջանակի մէջ լինի նրան վիճակված առաջ տանել իր գործը:

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՈՒՈՒՄ

Դեկտեմբերի 4-ին խաղացվեց Մոլիէրի հռչակաւոր կոմեդիան — «Avar»-ը, թարգմանութիւն պ. Վրոյրի, սխալ կերպով փոխանակ «Ժլատի» «Ագահ» թարգմանած: Ամեն անգամ, երբ մարդ տեսնում է համաշխարհային հանճարի որ և է երկը բեմի վրա, ակամայ մտածում է, որ ժամանակի օրէնքը նրա համար գոյութիւն չունի, որ նրա երկերը միշտ կը պահպանեն իրանց թարմութիւնը և կենսականութիւնը իբրև ամենանուրբ նկարներ և ամենասուր դիտողութիւններ մարդկային հոգու անօմալիաների, իբրև ամենաբարձր արտայայտութիւններ հիւմօրի, որին միայն կարող է հասնել մարդկային հանճարը:

Հարպագոնի պատասխանատու դերը կատարում էր ինքը թարգմանիչը — պ. Վրոյրը: Դերասանը ըմբռնել էր տիպիկական գծերը, տիրապետել էր դերը և խաղում էր աշխոյժով. բայց նրան միշտ վնասում է այն հանգամանքը, որ հարմոնիա, համաչափութիւն չէ պաշտպանում իր խաղի մէջ. նա շարունակ տատանվում է երկու ծայրայեղութիւնների մէջ — ֆարսի և մտածածին, չոր, շինծու և անկենդան ձևերի մէջ: Այդ բաւական չէ, նա ձայնի մէջ չէ պաշտպանում մի որոշ տոն, այլ անընդհատ փոփոխում է. դերասանը չէ կասկածում, թէ ինչ վատ ծառայութիւն է մատուցանում իր աչքի ընկնող ձիրքին, շնորհիւ անկանոն, սխալ սիստեմի, կամ աւելի ճիշդն ասած՝ շնորհիւ վերջինիս կատարեալ բացակայութեան, որովհետև այն անհեթեթութիւնները, որոնցով պ. Վրոյրը ցանկանում է ղեկավարել իր ստեղծագործական ընդունակութիւնը, ոչ մի կերպ չէ կարելի սիստեմ անուանել:

Անհնարին ենք համարում առանց նկատողութեան թողնել այս ներկայացմանը տեղի ունեցած մի դէպք, որը ոչ մի կերպ չէ կարելի վայել համարել բեմին: Պ. Աբէլեանը պ. Մ. Յովսէփեանին խաղի ժամանակ հարուածներ տալիս ակներև անցնում էր պատշաճաւոր սահմանը: Առնուազն դա անտեղի հանաք է:

Կիրակի, ամսիս 5-ին, խումբը կրկնեց այս անգամ կլուբի դահլիճում Ֆուլդի «Ուրուականների ետևից», թարգ. տիկին Սաթինիկ Արտեմեանի, միանգամայն մի և նոյն անսամբլով: Կլուբը գրաւել էր զգալի թւով հասարակութիւն: Թէ պիեսայի և թէ նրա ներկայացման մասին մենք գրել ենք իր ժամանակին:

Յ. Սաղաթէլեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան դեկտեմբերի 4-ին

Կարդալով «Մշակի» 220 համարում դպիր Պօղոս Պապայեանցի Մօզդօկից գրած նամակը, իմ հանգուցեալ անբաղդ եղբայր Սիմէօնի «Արաքս» հանդէսի երկրորդ գրքի վերաբերմամբ՝ պատիւ ունեմ պատասխանելու որ եղբօրս մահից յետոյ անմիջապէս հոգաբարձու նշանակվեց նրա գործերի և գոյքերի վրա Երևանի նոտարիուս պ. Արտաշէս Շամիրեան Գաբրիէլեանցը, որին և պէտք է դիմեն ամեն այն անձինք՝ որոնք գործ ունէին հանգուցեալի հետ հետևեալ հասցէով. Эривань, Г. Нотаріусу Арташесу Шамирьевичу Гаврилову.

Արգար Գուլամիրեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը մտադիր է Ջրօրհնէքի տօներին գալ Թիֆլիս:

—

Մի տիկին, որ ցանկանում է իր անունը անյայտ պահել, ուղարկել է մեզ Ռոստով քաղաքից տասն րուբլի՝ չքաւոր ուսանողների օգտին:

—

Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը իր վերջին նիստում, քննելով իշխան Անդրոնիկովի զեկուցումը Թելաւում տեղի ունեցած այգեգործական և գինեգործական ժողովի մասին, որոշեց իր կողմից նպաստել ժողովի որոշումների իրագործութեան: Ընկերութիւնը, համաձայն Թելաւի ժողովի ցանկութեան, պատրաստ է համակովկասեան ցուցահանդէսի ժամանակ հրաւիրել գինեգործների ընդհանուր ժողով, բանալ պահեստներ Կախեթի մի քանի տեղերում՝ վաճառելու էժան գնով զանազան գործիքներ և նիւթեր խաղողի հիւանդութիւնների առաջն առնելու նպատակով, կազմակերպել կարկտից ապահովելու գործը, և աջակցել պարզելու այն խնդիրը, թէ ինչ եղանակով տեղական ույժերը կարող են կազմակերպել ինքնօգնութեան գործը գաւառներում:

—

Բագուից մեզ հաղորդում են, որ նահանգական դատարանը, քննելով բժիշկ Վարդապետեանի գործը, որով նա մեղադրվում էր իր կընոջ մահվան մէջ, ամսիս 8-ին վճիռ կայացրեց, որով արդարացրեց բժիշկ Վարդապետեանին:

—

Մեզ հաղորդում են, որ ջերամի սերմի հսկողութիւն նշանակելու խնդիրը պէտք է քննութեան ենթարկվի Գիւղատնտեսական ընկերութեան առաջիկայ նիստին, որ տեղի կունենայ ուրբաթ, դեկտեմբերի 17-ին: Ցանկալի է, որ այդ ժողովին մասնակցէին շերամապահութեամբ պարապվող անձինք, և Թիւրքիայից մեր երկիրը եկած սերմավաճառներ:

—

Զաքաթալայից, պ. Ստեփան Անդրէասեանց «Մշակի» 1900 թւականի մի օրինակը նուիրեց Կարճվան գիւղի հայոց հասարակութեան:

—

Ստացանք «Ընդարձակ Օրացոյց Ազգային Հիւանդանոցի» 1900 թւի, որ տպված է Կ. Պօլսում և բաղկացած է 366 ութածալ երեսներից: Մեր սովորական օրացոյցների մէջ այս մէկը աչքի է ընկնում իր հարուստ բովանդակութեամբ, իսկ հարուստ է և մանրամասն (նոյն իսկ չափազանցութեան հասցրած) ժամանակագրութիւնը, որի մէջ զետեղված են տեղեկութիւններ XVIII և XIX դարերի հայ գործիչների մասին (ի հարկէ, ոչ բոլորի), նոյնպէս և Կ. Պօլսի ազգային հիւանդանոցի համառօտ պատմութիւնը 5 պատկերով: Բացի դրանից, օրացոյցը ունի («Դատավարութիւնը Պատրիարքարանի առջև», «Կտակի, նուէրի և վագֆի վերաբերեալ օրինական ընդհանուր տրամադրութիւններ», «Ընտանիքին համար» — Նորածիններու առողջապահութիւնը, Մեր խոհանոցը) բաժինները, ինչպէս նաև տեղեկութիւններ տուրքերի մասին: Կան և մի քանի վիճակագրական տեղեկութիւններ, որոնց հետ ընթերցողներին կը ծանօթացնենք մի ուրիշ անգամ: Օրացոյցը տպված է լաւ թղթի վրա և արժէ 8 դրուշ:

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 9-ին, Գանձակի քաղաքային կլուբի դահլիճում, կայացաւ հայկական ներկայացում: Դերասանուհի օր. Վարդիթերը և դերասան Տէր-Դաւթեանը, տեղային սիրողների մասնակցութեամբ, խաղացին Չեխովի «Ընտանեկան գաղտնիք» — կոմեդիան, 3 արարուածով և «Դոկտոր Թաթոս» — կատակերգութիւնը, մէկ արարուածով: Խաղը, եթէ խիստ քննադատութեան չենթարկենք, կարելի է ասել այնքան էլ վատ չանցաւ: Սիրողները ընդհանրապէս թոյլ էին իրանց դերերում: Սակայն յուսով ենք, որ այդ թուլութիւնը չի վհատեցնի յարգելի սիրողներին և նրանք յաջորդ անգամները աւելի աջող բեմ դուրս կը գան և կաշխատեն ներկայացումների ձեռնարկել, որոնցով մեծ օգուտ հասցրած կը լինեն հասարակութեանը, որը խարխափում է տգիտութեան և խաւարի մէջ: Գանձակի հայ հասարակութիւնը, ցաւօք սրտի պէտք է ասել, մտաւորապէս և բարոյապէս շատ աննախանձելի դրութեան մէջ է: Չը հետաքրքրվելով ոչ մի հետաքրքրական հարցով, անծանօթ հայ գրականութեան, Գանձակի հասարակութիւնը վարում է կղզիացած կեանք»:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 8-ին վախճանվեց 65 տարեկան հասակում ամուրի Թադէոս Թամիրեանց, որ յայտնի բարեգործութիւն արեց քաղաքում, ջուր բերելով: Լսում ենք, որ հանգուցեալը թողել է միլիօնաչափ կարողութիւն, բայց կտակ չէ թողել. եթէ դա ճիշդ է, այդ ահագին կարողութիւնից պիտի օգտվեն բարեկամները միայն»:

—

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Շտապում եմ հաղորդելու «Մշակի» ընթերցողներին, որ տեղիս տոհմական պատուաւոր քաղաքացի պ. Ս. Սպենդիարեան, իր խոստման համաձայն (արձանագրված է այդ տեղիս աղքատաց հոգաբարձութեան 1898 թւին տպագրած տարեկան հաշւում), նոյեմբերի 27-ին գնեց նահանգական դատարանում կայացած աճուրդից ընդարձակ բագով մի տուն 18,550 րուբլով՝ աղքատանոց շինելու համար: Յարգելի պ. Սպենդիարեան, ինչպէս լսում ենք, յիշեալ տեղի վրա հէնց առաջիկայ գարնանը շինելու է տեղիս հայ աղքատների համար 20 բնակարան, և ամբողջ այդ շինութիւնը դրվելու է տեղիս հայ աղքատաց հոգաբարձութեան տրամադրութեան տակ: Պ. Սպենդիարեանի նուիրաբերութիւնը անշուշտ 30,000 րուբլուց անց կը լինի: Գովելու արժանի է պարոնի արածը, որը իր կենդանութեան ժամանակ մի այսպիսի համակրելի և խոշոր բարեգործութիւն է անում»:

—

ՇՈՒԼԱՒԵՐԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ տարվայ դեկտեմբեր ամսին կայացած տանուտէրների ընտրութիւնները, մեր գաւառի շատ գիւղերում, նահանգապետի կողմից չը հաստատվեցին, դրանց թւումն էր և Շուլաւէրը: Չը հաստատվելու պատճառը այն էր, որ այդ գիւղերում ընտրութեան ժամանակ ներկայ չէր եղել հաշտարար միջնորդը, որի ներկայութիւնը, օրէնքով, անհրաժեշտ է կալուածատիրական հողերի վրա գտնվող գիւղերում ընտրութիւնների ժամանակ: Դեկտեմբերի 5-ին տանուտէր ընտրելու հերթը Շուլաւէրինն էր: Գիւղական ժողովը, ուր ներկայ էին հաշտարար միջնորդը, գաւառապետի բացակայութեան պատճառով նրա երկու օգնականները և տեղիս պրիստաւի պաշտօնակատարը, վերընտրեց ձայների մեծամասնութեամբ դարձեալ Վ. Մեհրաբեանին: Վերընտրվեցին նաև անցեալ տարի ընտրված գիւղական բոլոր պաշտօնատար անձինք: Ընտրութիւնները աջող կարելի է համարել, բացի մի քանիսից, որոնց տեղը կարող էին աւելի արժանաւորները բռնել, սակայն նրանք այս անգամ էլ անցան: Միակ աչքի ընկնող պակասութիւնը այդ ընտրութիւնների մէջ այն էր, որ գործը կարճ միջոցում վերջացնելու համար գաղտնի քուէարկութեան չէր դիմած, այլ ուղղակի ժողովին առաջարկում էին մի թեկնածու և ասիպում, որ ուզողները մի կողմը անցնեն, իսկ չուզողները — միւս կողմը: Ընտրութեան այս ձևը այնքան էլ արդար չէ կարելի համարել, որովհետև շատ դըժուար է գիւղացու համար ընտրվող տանուտէրի աչքի առաջ չուզողների դասը անցնել: Այս բանը շատ քաջ յայտնի կը լինի նրանց, որոնք գիւղի կեանքի և նրա մանր-մունր ինտրիգների հետ ծանօթ են»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼՕ-ՏՐԱՆՍՎԱԱԼԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Բրիտանական զօրքը կատարեալ պարտութիւն կրեց Հարաւային Աֆրիկայում: Ինչպէս յայտնի է, անգլիացիները բօէրների դէմ երեք զօրաբաժին ուղարկեցին, այն է՝ մի զօրաբաժին արևելեան պատերազմի բեմի վրա, գեներալ Բուլլէրի հրամանատարութեամբ, արևմտեան կողմը մի զօրաբաժին՝ լորդ Մէտուէնի հրամանատարութեամբ և երրորդ զօրաբաժին՝ գեներալ Գատէկրի և գեներալ Ֆրէնչի հրամանատարութեամբ: Բօէրները մի քանի օրվայ մէջ մէկը միւսի ետևից ջարդեցին այդ երեք զօրաբաժինները. սկզբում գեներալ Գատէկրին Ստրօմբէրգի մօտ, ապա Մէտուէնին Մէդդէր-Րիվէրի մօտ, և վերջապէս գեներալ Բուլլէրին՝ Տուգէլա գետի մօտ: Այդ պարտութիւններից յետոյ գործերի դրութիւնը հետևեալ տեսարանն է ներկայացնում: Ինչպէս յայտնի է, գեներալ Մէտուէնի զօրաբաժինը շարժվում էր դէպի հիւսիս՝ որպէս զի դուրս քշէ բօէրներին Կապլանդիայից, ազատէ նրանց պաշարած Կիմբերլէյ և Մէֆկինգ քաղաքները և ապա շարժվէ դէպի Օրանժեան հանրապետութիւնը: Այժմ ոչինչ յարձակողական գործողութիւնների մասին խօսք չէ կարող լինել արևմտեան պատերազմական բեմի վրա, մանաւանդ, որ ըստ երևոյթին գեներալ Մէտուէն կտրված է հարաւից և հետևաբար նրան սպառնում է գեներալ Ուայտի վիճակը, որ փակված է Լէդի-Սմիթում: Մի և նոյն ժամանակ բօէրների պաշարած Կիմբերլէյ և Մէֆկինգ քաղաքների դրութիւնը կատարելապէս կրիտիքական է դարձել, և նրանք, երևի, երկար դիմանալ չեն կարող:

Աւելի խոշոր նշանակութիւն ունի գեներալ Գատէկրի պարտութիւնը Կապլանդիայի հիւսիսային մասում: Այդ պարտութիւնով բօէրների ձեռքն է ընկնում մի շրջան, որով անցնում են երկաթուղիները հարաւից դէպի հիւսիս և միացնում են Կապլանդիայի նաւահանգիստները Օրանժեան հանրապետութեան սահմանների հետ: Բացի դրանից բօէրների տարած յաղթութիւնը Ստրօմբէրգի մօտ աւելի ևս սաստկացրեց յուզմունքը Կապլանդիայում, որի ճնշելը յանձնված է Գատէկրին և Ֆրէնչին: Կապլանդիայի բօէրների ապստամբութիւնը ոչ միայն կը կապի անգլիացիների ձեռքերը, այլ կը շատացնի թշնամու թիւը, որովհետև ապստամբները ահագին խմբերով մտնում են դաշնակիցների շարքերը:

Բայց այդ բոլոր անաջողութիւնները կարող էին ուղղվել, եթէ գեներալ Բուլլէրին, որը գործում է արևելեան պատերազմական բեմի վրա, Նատալում, աջողվէր կտրականապէս յաղթել բօէրներին, ազատել Լէդի-Սմիթը, և սպասելով օգնական զօրքերին, առաջ գնար դէպի դաշնակիցների երկիրը: Այդ պատճառով վերջերս բոլոր հայեացքները ուղղված էին գեներալ Բուլլէրի վրա: Բայց այդ բոլոր սպասելիքները չարդարացան: Դէպի հիւսիս շարժվելու հէնց առաջին փորձի ժամանակ Բուլլէր ջարդ կրեց, այնպէս որ կորցրեց իր թնդանօթաձիգ զօրքի նշանաւոր մասը: Հասկանալի է թէ ինչ ծանր հարված էր անգլիացիների համար այդ պարտութիւնը: Այժմ նրանք չունեն ոչ մի զօրաբաժին Աֆրիկայում, որը կարողանար փրկել Անգլիայի զինուորական պատիւը և կանգնեցնէր բօէրների յարձակողական շարժումը և անգլիական կօլօնիաների հօլլանդական ազգաբնակութեան օրից օր աճող յուզմունքը Հարաւային Աֆրիկայում:

Անգլիայում վերջապէս սկսեցին հասկանալ գործերի կրիտիքական դրութիւնը և կառավարութիւնը վճռեց ամենաընդարձակ միջոցներ ձեռք առնել, այնպէս որ շուտով Աֆրիկա կուղարկվեն մեծ թւով զօրքեր: Բացի դրանից կառավարութիւնը նշանաւոր փոփոխութիւններ կատարեց զօրքերի հրամանատարների կազմի մէջ: Գլխաւոր շտաբի հրամանատար նշանակվեց մէկ ուրիշ անձն — Սուդանի յայտնի յաղթող լորդ Կիչենէր: Գեներալ Բուլլէրից խլեց գլխաւոր հրամանատարի պաշտօնը Հարաւային Աֆրիկայում և նա կը մնայ Նատալում գործող զօ-

բասին հրամանատար։ Անգլիական լրագիրները գրում են, որ օգնական զօրքեր հասնելուց յետոյ բօէրները կը յաղթվեն։ Այդ, ի հարկէ, այդպէս է, բայց անգլիացիները ստիպված կը լինեն կռուել ոչ միայն թշնամու զօրքերի դէմ, այլ և տեղական ապստամբական զօրախմբերի հետ, որոնք մեծ նեղութիւններ կը պատճառեն անգլիական զօրքերին։ Ի նկատի ունենալով այդ, անկասկած է, որ Անգլիայի դրութիւնը աւելի դժուար է, քան թէ աշխատում են ներկայացնել անգլիական լրագիրները։ Որ վերջ ի վերջոյ անգլիացիները կը յաղթեն, դա աւելի քան հաւանական է։ Բայց այն ևս անկասկած է, որ եթէ այս անգամ ևս անգլիական զօրքերը բաւականաչափ եռանդ և ընդունակութիւն չը ցոյց տան, պատերազմը վերջ չի ունենայ և դեռ շատ երկար կը տևի։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, նոյեմբերի 29-ին

Հարեմական դրութիւնը զարմանալի խոր արմատներ է գցել այստեղի հայերի մէջ։ Ընդհանրապէս կանանց սեռի և արտաքին աշխարհի մէջ քաշված է չինական պարիսպ։ Ասեցինք ընդհանրապէս, որովհետև ինչպէս ամեն մի դէպքում, այստեղ ևս կան յարգելի բացառութիւններ։ Կինը ստիպված է միշտ փակված մնալ տան չորս պատերի մէջ։ Հարսանիքներում, խնճոյքներում և ընդհանրապէս հիւրերի մօտ կանայք միշտ առանձին պիտի մնան—ջոկ սենեակ գրաւած. նոյն իսկ մօտիկ ազգականների հետ եղած ժամանակ կինը չէ երևում հիւրերի առաջ. մինչև անգամ կան ընտանիքներ, ուր կանայք և տղամարդիկ առանձին են ապրում, առանձին-առանձին ճաշում, նստում։ Իսկ փողոց դուրս գալիս կինը պէտք է ծածկէ հաստ չարսաւը։ Թէ որքան ընտելացել են այդ կաշկանդող դրութեան այստեղացի հայերը, երևում է այն հակառակութիւնից, որ նրանք ցոյց են տալիս Կովկասից կամ ուրիշ տեղից եկած կանանց, որոնք, իրանց սովորութեան համեմատ, առանց ծածկոցի, եւրոպական տարազով են երևում փողոցում կամ մի ուրիշ տեղ. իսկ եթէ նրանց օրինակին հետևում են տեղացիներից, օհó, այն ժամանակ անկարելի է ասէկօսէների առաջն առնել։

—Մենք փռանգ չենք, այստեղ Պարսկաստան է, ասում են ամենքը։

Զարմանալի է, ինչու տղամարդիկ կարող են հագնվել եւրոպական տարազով, ծածկել չապօ ու իրանց ազատ մտքի տէր ցոյց տալ և մի և նոյն ժամանակ տոհմութեամբ վերաբերվել այն երևոյթին, որ կանայք ևս կամենում են հետևել իրանց օրինակին, ցանկանում են ազատվել հարեմի անթափանց պատերից, եթէ ոչ դուրսը, գէթ ընտանիքի մէջ, ազգականների մօտ ազատութիւն ստանալ... Ի հարկէ, հարկաւոր է չափ և սահման, որովհետև ծայրահեղ ազատութիւնը ինչպէս ամեն մի նոր սկսվող գործում, նոյնպէս և այս դէպքում աւելի կը վնասի գործին. բայց և այնպէս, հարկաւոր է վեր առնել այն ճնշող ձեռքը, որ ծանրացած է մեր կանանց վրա և որի պատճառով նրանք համարեա թէ չեն զանազանվում պարսիկ կանանցից։ Եւ սակայն մենք սովոր ենք մեզ աւելի քաղաքակրթված, ժամանակի հոսանքի հետ ընթացող, նոր կարգերին տրամադիր համարել և մի և նոյն ժամանակ մեր կանանց վանդակներում ենք պահում։ Միթէ մենք պիտի վախենանք հների և հին ուղեղ ունեցողների բամբասանքներից. ոչ, պէտք է նրանց վրա ուշադրութիւն չը դարձնելով, ազատենք մեր կանանց ստրուկ դրութիւնից, տանք նրանց իրանց յարգելի տեղը, բարձրացնենք նրանց վարկը և պատիւը։ Չէ որ մենք գործով պիտի ազատամիտ լինենք և ոչ թէ առ երևոյթս—եւրոպական չապօ ծածկելով։ Մենք որ գրկաբաց ընդունում ենք եւրոպական ամեն մի կարգ, ամեն մի սովորութիւն, ինչու պիտի չը հետևենք եւրոպացուն և այս օրինակում։

Ֆարրօ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Köln. Volkszeitung» լրագիրը, գերմանական կաթոլիկ կուսակցութեան օրգանը, իր մի առաջնորդող յօդուածի մէջ գրում է հետևեալը Գերմանիայի հասարակական կարծիքի մասին։ «Գերմանական ժողովրդի համակրութիւնները դէպի բօէրները օրից օր աճում են։ Ամբողջ մամուլը, ի թիւս որի և արմատական լրագիրները, անդրադարձնում են երկրի հակաանգլիական զգացմունքները։ Այդ գործում դեր չէ խաղում որ և է ագիտացիա, այլ ժողովրդական բնազդը, որը տրանսվաալեան հանրապետութեան կողմն է անցնում։ Անգլիայի դէմ եղած վաղուցվայ ատելութեանը միանում է համակրութիւն դէպի այն ժողովուրդը, որը կռւում է իր ազատութեան և անկախութեան համար։ Մի ստաբերկրացու կողմից շատ անզգուշութիւն կը լինէր իր անգլիասիրական զգացմունքները յայտնել Բերլինի որ և է հիւրանոցներից մէկում, որովհետև դա շատ անախորժ հետևանքներ կունենար։ Բայց ամենից բնորոշ նշանը հետևեալն է, շարունակում է լրագիրը։ Հէնց որ փողոցում երևում են լրագիր ցրվողները, որոնք աղաղակում են՝ «Բօէրների նոր յաղթութիւն։ Անգլիական բրիգադան ոչնչացրված է», ամենքը ուրախանում են և մի րոպէում բոլոր լրագիրները ծախվում են, որովհետև ամեն մէկը կամենում է շուտ իմանալ այդ անցքի մանրամասնութիւնները։ Գերմանիան խաղաղասէր է և պատերազմ չէ ցանկանում, բայց եթէ որ Բերլինում կամ գաւառում հարց տային, թէ «որ ազգն էք դուք ամենից շատ ատում, և կը կամենայիք ջնջել», հարիւրից ութսուն մարդը առանց տատանվելու կը պատասխանէին՝ անգլիական ազգը»։

—Նիւ-Եօրկից «Daily Mail» լրագրին գրում են. «Ամբողջ Ամէրիկայում Մէթուէնի կրած պարտութեան լուրը ահագին տպաւորութիւն գործեց։ Լրագիրների մեծամասնութիւնը զարմանք է յայտնում, որ անգլիական զօրքերը դեռ էլի բօէրների լարած թակարդն են ընկնում և խոստովանում են, որ իրերի դրութիւնը պատերազմական բեմի վրա շատ զգալի հարուած է հասցնում անգլիական անուանը Հարաւային Աֆրիկայում։ Ամէրիկական զինուորական շրջաններում ուղղակի ասում են, թէ բօէրներին յաղթելու համար պէտք է նրանց դէմ ուղարկել էլի հարիւր հազար մարդ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արևելեան պատերազմական դաշտում ներկայումս գտնվում է բօէրների գլխաւոր հրամանատար Ժուբերի կինը։ Շատ կանանց անուններ կան յայտնի, որոնք իրանց ամուսինների հետ միասին բաժանել են պատերազմի բոլոր դժուարութիւնները, բայց նրանցից ոչ մէկը այնքան համբերութիւն և անձնազոհութիւն չէ ցոյց տուել, որքան այս հասարակ կինը։—«Մօրաքոյր Ժուբէր» ինչպէս նրան անուանում են Տրանսվաալում, երբէք իր ամուսնուց չէ բաժանվել թէ տեղացիների յարձակումների ժամանակ և թէ պատերազմներում։ Նա հրացան է բանեցնում, ինչպէս առհասարակ ամեն մի բօէր, բայց պատերազմի ժամանակ նա աւելի խնամատար քոյրի դեր է կատարում, քան թէ կռւողի։ Նա աւելի հոգս է քաշում իր ամուսնու յարմարութիւնների մասին. նա իր ամուսնու բանակում մաքրութիւն է պահպանում և պատրաստում է նրա համար կերակուր։ Բօէրները սովորել են արդէն տեսնել իրանց գլխաւոր հրամանատարի կնոջը գետնախնձոր մաքրելիս, կամ մի որ և է տեղական կերակուր պատրաստելիս նրա բանակի առաջ։ Մնացած ժամանակը նա նուիրում է հիւանդների խնամքին։ Բացի դրանից տիկին Ժուբէր օգնում է ամուսնուն գործով և խորհուրդներով։ Ասում են, որ 1881 թւին Մաժուբա լերի մօտ տարած յաղթութեամբ՝ բօէրները պարտական են նրա խորհրդին։ Մի քանի անգամ նա վտանգի է ենթարկվել, բայց Ժուբէրի ամուսինը ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում վտանգների վրա, երբ գործը վերաբերում է իր մարդուն։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դեկտեմբերի 10-ին Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնա այցելեցին ծննդեան մեծ տօնավաճառը, Տաւրիկեան պալատում, որ բացված է Կայսերական հայրենասիրական կանանց ընկերութեան օգտին։

ՄՕՍԿՎԱ։ Կոմս Տոլստոյ այսօր դուրս եկաւ զբօսնելու, բայց կարճ ժամանակով։

ՊԱՐԻԶ։ Քաղաքական և ֆինանսական շրջաններում՝ ֆինանսների մինիստր Վիտտէի անունով Բարձրագոյն հրովարտակը հիանալի տպաւորութիւն գործեց։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Դէվօնպորտում տեղեկութիւն է ստացվել, որ ծովային վարչութիւնը որոշեց մօտ 700 մարդ ուղարկել Աֆրիկայում ծառայութեան մէջ գտնվող նաւաստիների օգնութեան։

Առաւօտեան լրագիրները Տուգելա գետի մօտ տեղի ունեցած կռւի մէջ սպանված, վիրաւորված և անյայտացածների թիւը հաշւում են 1100 մարդ։ Կալկուտայից հեռագրում են «Times» լրագրին դեկտեմբերի 9-ից, որ անգլիական կառավարութիւնը Կալկուտայից նոր օգնական զօրք չէ պահանջել, և նոր զօրաբաժին կազմակերպելու մասին լուրերը անհիմն են։ Ճշմարիտ է, առանց որ և է երկիւղի կարելի էր ուղարկել Հնդկաստանից մէկ հեծելազունդ և մէկ թնդանօթաձիգ բրիգադա, որովհետև ներկայումս անգլիական զօրքի թիւը Հնդկաստանում հասնում է 65,000-ից մինչև 66,000 մարդու, իսկ կամաւորների թիւը՝ 20,000-ից մինչև 30,000-ի։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Standard» լրագիրը առաջնորդող յօդուածում ասում է, որ Անգլիան գոհունակութեամբ ողջունում է ֆինանսների մինիստր Վիտտէի անունով հրատարակված Բարձրագոյն հրովարտակը։

ՊԱՐԻԶ։ «Վօլֆի գործ.»։ Ներկայումս Պարիզում գտնվող Տրանսվաալեան ներկայացուցիչ Լէյդս յայտնեց «Matin» լրագրի աշխատակցին, որ մօտ ժամանակներումս միջնորդութեան փորձերի մասին հաղորդած լուրերը իրան յայտնի չեն հէնց այն պատճառով, որ ինքն իր կառավարութեան հետ ոչ մի հաղորդակցութիւն չունի. եթէ մինչև անգամ Կրիւգեր կամենար օգուտ քաղել որ և է չէզոք պետութեան բարի առաջարկութիւններից, նա չէր կարող անել այդ բանը, որովհետև անկարող է Եւրոպայի իր ներկայացուցչի հետ յարաբերութիւն ունենալ։ Վերջը Լէյդս ասեց. «Մենք շատ պատճառներ ունենք ապագայի վրա վստահութեամբ նայելու. մենք խաղաղութիւնը փառքից աւելի ենք սիրում և կռւում ենք միմիայն նրա համար, որ հասնենք վերջնական և պատուաբեր խաղաղութեան։ Ես հաւատացած եմ, որ Պրէտօրիայում, կուի ամեն մի վայրկենում պատրաստ են ընդունել կամ առաջարկել խաղաղութիւն, միայն թէ ապահովվի երկրի անկախութիւնը. բայց ներկայումս Կրիւգեր նիւթական միջոցներ չունի իր հայեացքները արտայայտելու նրանց, որոնք շահ ունեն պատերազմի շուտ վերջանալու մէջ»։

11 դեկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ։ «Հաւասի գործ.»։ Պատգամաւորների ժողովը, 468 ձայնի մեծամասնութեամբ ընդդէմ 51-ի, քուէարկեց ժամանակաւոր կրէդիտ երկու ամսով։ Վալդէկ-Ռուսսօ եռանդով պատասխանեց նացիօնալիստ Միլվուային, որը վատաբանում էր կառավարութեան քաղաքականութիւնը բարձրագոյն դատարան հրաւիրելու առիթով։

ԲԵՐԼԻՆ։ Լօնդօնից հեռագրում են «Berliner Tageblatt» լրագրին. «Daily Mail» լրագրի Նիւ-Եօրկից, հօլլանդական ընկերութեան նախկին նախագահ Պէտրի-ֆօն-Շակից ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, Ամերիկայում բօէրների օգտին սկսած շարժումները հովանաւորութիւն են գտնում ազդեցիկ անձերի կողմից, նրանց թւում և Նիւ-Եօրկի քաղաքագլուխ Վան-Վէյի և Հաագայի նախկին ամերիկական դեսպան Րօբէրտ Րօզֆիլդի կողմից, որոնք ծածուկ աշխատում են բօէրների օգտին։

ՇԱՆԽԱՅ։ «Րէյտէրի գործ».։ Պօրտ-Արտուրի նոր նահանգապետը այստեղ եկաւ իր շտաբով։ Ռուսաց «Адмиралъ Корниловъ» նաւը դուրս եկաւ նրան դիմաւորելու Վուզուն։ Ալէքսէեվ շաբաթ օր ճանապարհ կընկնի դէպի Պօրտ-Արտուր։

ՎԻԷՆՆԱ։ Կայսրը երէկ ընդունեց Կլարի մինիստրութեան հրաժարականը և այսօր Վիտտէկին նշանակեց երկաթուղիական մինիստր. նրան յանձնվեց ժամանակաւորապէս նախագահել և մինիստրական խորհրդում։ Վէլզերհէյմ նորից նշանակվեց պետութեան պաշտպանութեան մինիստր. Լէնդովսկի—մինիստր առանց պորտֆէլի։ Ապա կայսրը առաջարկեց միացած մինիստրութիւնների կառավարութիւնը հետևեալ անձանց. Բլումֆելդին—երկրագործութեան մինիստրութիւնը, Գուտմերին—ներքին գործերի մինիստրութիւնը, Իօրկաշ-Կօխին—ֆինանսների մինիստրութիւնը, Ստիբրալին — առևտրական մինիստրութիւնը, Շրօտտին — արդարադատութեան մինիստրութիւնը, Բերնդտին—դաւանութիւնների և ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական բանկը մուրհակներ զիջելու համար վերցնում է. մինչև 3 ամիս—7%, մինչև 6 ամիս—$7\frac{1}{2}$%, մինչև ինն ամիս—8% և մինչև 12 ամիս—$8\frac{1}{2}$%։

ՊԱՐԻԶ։ «Հաւասի գործ.»։ «Daily Mail» լրագիրը հաղորդեց, որ Լէյդս խնդրել է Դէլկասէին գործ դնել իր միջնորդութիւնը Անգլիայի և Տրանսվաալի մէջ, ի նպաստ խաղաղութեան։ «Agence Nationale» լրագիրը լիազօրութիւն է ստացել պաշտօնապէս հերքելու այդ հաղորդագրութիւնը։

ԲԵՐԼԻՆ։ Լօնդօնի լրագիրները հաղորդում են, որ անգլիական բոլոր զօրքերին հրամանագրված է յետ նահանջել։ Բուլլէր յետ կը նահանջի դէպի Էստկօրտ, Մէթուէն պէտք է իր համար նահանջելու ճանապարհ բաց անի յետ քաշվելու դէպի Օրանժեան գետը, Գատէկր—դէպի Կուինստօն, մինչև որ նոր մեծ օգնական զօրքերի գալը կը թոյլ տայ ընդհանուր յարձակում գործելու։ Լէդի-Սմիթ և Կիմբէրլէյ թողնված են իրանց ճակատագրին։

ՊԱՐԻԶ։ «Հաւասի գործակալութիւնը» հրատարակել է հետևեալ հաղորդումը. Տրանսվաալի դեսպան դօկտօր Լէյդս խնդրում է մեզ յայտնել, որ «Daily Mail» լրագրի հաղորդած լուրը, թէ նա դիմել է ֆրանսիական կառավարութեան՝ խնդրելով միջնորդութիւն, զուրկ է հիմքից։

12 դեկտեմբերի

ՕԴԷՍԱ։ Անընդհատ փոթորիկները ցրվեցին շոգենաւեր զանազան նաւահանգիստները։ Կանոնաւոր երթևեկութիւնները ընդհատվել են։ Շոգենաւերը ուշանում են մի քանի օրով։ «Ռուսաց ընկ.» «Ксенія» նաւը, որ դուրս է եկել այստեղից ամսի 6-ին, միայն չորս օր Լոկուլլա հրուանդանի մօտ մնալուց յետոյ, երէկ երեկոյեան հասաւ Սեվաստոպոլ։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Գեներալ Րօբերտ Սաուտ-Գամպտօնից ճանապարհ ընկաւ դէպի Հարաւային Աֆրիկա, այնտեղի զօրքերի գլխաւոր հրամանատարութիւնը ստանձնելու համար։

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ։ Որոշված է Կապլանդիա ուղարկել բրիտանական հեծելազունդ, նոյնպէս և 2000 պահեստի ձիեր։

ՎԻԷՆՆԱ։ Սերբիական զինուորական մինիստրը վախճանվեց այստեղ կաթուածից։

ՍՕՖԻԱ։ Ազգային ժողովը որոշեց 300,000 ֆրանկ յատկացնել Կայսր Ալէքսանդր III-ի արձանի կառուցման համար, և որոշեց մէկ միլիօն ֆրանկ ռոճիկ իշխանին։

13 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դեկտեմբերի 13-ին հանդիսաւոր նիստով տօնվեց Բրիւլլովի ծննդեան օրվայ հարիւրամեայ տարեդարձը։ Գեղարուեստների ակադէմիայում ներկայ էին Մեծ Իշխաններ Կոնստանտին Կոնստանտինովիչ և Գէօրգի Միխայլովիչ, Օլդէնբուրգեան Եւգենիա Մաքսիմիլիանովնա պրինցուհին և Մէկլէնբուրգ-Ստրէլեցկի դուքսը։

ՄՕՍԿՎԱ։ Այսօր Մոսկվայի համալսարանի ուսանողներին նպաստող ընկերութիւնը տօնում էր իր քսան և հինգամեակը։ Հանդէսին ներկայ էր Իւ. Ն. Բազանովա, որի նուիրատուութիւնները մինչև հարիւր յիսուն հազարի են հասնում, իսկ նրա աղջկայ՝ Վ. Գ. Կէլլինը մինչև հարիւր հազարի։ Ցօբէլեանը շնորհաւորեցին զանազան ընկերութիւններ։ Ամենաոգևորված ցոյցեր առաջացրեց Բազանովայի ներկայութիւնը, որին ուղերձներ մատուցվեցին ուսանողների կողմից։

ՆՕՎՕՐՕՍԻՑՍԿ։ Քաղաքին հեղեղ է սպառնում ձիւնի առատութիւնից։ Ծովափի վրա գտնվող տները ծածկված են մէկ սաժէն հաստութիւն ունեցող սառուցով։ Նահանգապետի պաշտօնակատարը առաջարկեց դումային արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել թշուառութեան առաջն առնելու համար։ Քաղաքը առանց լուսաւորութեան է մնում։ Վառարանները անընդհատ վառելուց բազմացել են հրդեհները։ Վնասվեց արական գիմնազիան։ Այդպիսի ձմեռ չեն յիշում 1842 թւից։ Հեռագրական հաղորդակցութիւնը վերականգնված է։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ֆինանսների մինիստր Վիտտէի անունով Բարձրագոյն հրովարտակը, որ բառ առ բառ տպվեց գերմանական բոլոր լրագիրներում, անընդհատ խօսակցութեան առարկայ է։ Քաղաքական և ֆինանսական շրջաններում մեծ նշանակութիւն են տալիս այդ ակտին, որ համարվում է ոչ միայն փայլուն ապացոյց Միապետի կատարեալ վստահութեան դէպի ռուսական ֆինանսական քաղաքականութեան գերագանց ղեկավարը, այլ և կորական հաստատութիւն անփոփոխ կամքի՝ տալ մշտական բնաւորութիւն դրամական րացիօնալ սիստեմին։ Եւրոպական դրամական շուկայի այժմեան չափազանց լարված դրութեան ժամանակ, Բարձրագոյն խօսքերը, այստեղ տիրապետող կարծիքի համաձայն, ազդեցութիւն կանեն Ռուսաստանի սահմաններից դուրս ևս։

ՄԱԼՏԱ։ Կիտչէներ հասաւ այստեղ և անյապաղ ճանապարհ ընկաւ դէպի Գիբրալտար։

ԼՈՐԷՆՑՕ-ՄԱՐԿԵԶԷ, 6 դեկտեմբերի։ Անգլիական հպատակները Պրետօրիայում, որոնք կամենում են աւելի երկար մնալ քաղաքում, պարտաւոր են դեկտեմբերի 8-ից այդ բանի համար նոր թոյլտուութիւն խնդրել իշխանութիւններից։

ԿԱԼԿՈՒՏԱ։ Վճռված է Հարաւային Աֆրիկա ուղարկել ուլանների 15-դ գունդը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ի. Յ. ԳՐՕՑԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Դ. ԴՈՒՐԿՕ—1¼—2 ժ. ներքին հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Ի. Յ. ԳՐՕՑԱՍԵՎԻՉ—5—6 ժ.

Ա. Ն ՇԳԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեքտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.

Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւն մէզի, խխի և արեան:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Օ. Տ. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—ատամը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ դիմել 11—1 ժ.:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

63—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺ. ՄԻԽԱՅԻԼ ԳԵԴԵՎԱՆՕՎԻ

Հիւանդներին ընդունում է ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

Առաւօտները՝

Վ. Ի. ՃԻՃԻՆԱՁԷ—ատամների հիւան. 8—10 ժ.

Գ. Գ. ՄԱՂԱԼՕՎ—ներքին հիւանդ. 9—10 ժ.

Դ. Կ. ԷՐԻՍԹՕՎ—վիրաբուժութեան. 10—12 ժ.

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—ականջի, կոկորդի և քթի հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օր. 10½—12 ժ.

Ա. Ն. ՇԱՏԻԼՕՎ—աչքի հ. 12—1 ժ.

Ն. Զ. ՈՒՄԻԿՕՎ—երեխաների հ. երկուշաբթի և ուրբաթ օր. 12—1 ժ.

Վ. Լ. ՄԱՐԿԵՎԻՉ—վիրաբուժական հ. 12½—1½ ժ.

Ի. Դ. ԲԷԳԹԱԲԷԳՕՎ—վեներական, մորթի և միզասեռ. հ. 1½—2 ժ.

Մ. Ա. ԳԵԴԵՎԱՆՕՎ—նեարդային և ելեկտրոթէրապիա, 1—2 ժ.

Կ. Ի. ԳՁԵԼԻԵՎ—ականջի, կոկորդի, քթի հ. երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ օր. 2—3 ժ.

Երեկոները՝

Դ. Ա. ԳԵԴԵՎԱՆՕՎ—ներքին և երեխաների հ. (ծաղկահատութիւն) 5—6 ժ.

Ի. Ն. ԹՈՒՄԱՆՕՎ—կանանց և մանկաբարձական, 5—6 ժ.

Ս. Ի. ՎԱՑԱՁԷ—ներքին հ. և մասսաժ, 6—7 ժ.

Հիւանդանոցում գտնվում են մշտական մահճակալներ և բժշկական սենեակ խոշորացուցական և քիմիական հետազօտութիւնների համար:

Վճարը խորհրդի համար—50 կ. միացածը պայմանով:

Նիկոլաեվսկայա փողոց, Վորոնցովի արձանի հանդէպ, տ. Սազինովի, № 11.

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

12—20 Միխայիլ Գեդեվանով

Շուտով կը ստացվի Ա. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆՑԻ քննված

ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄԸ:

Երկար տարիներ տուել է ամենալաւ բերք: Սերմատուներ գոյութիւն ունի եօթ տարի, Ադուլիսում: Ցանկացողներին կայարանի բանդերօլով: Անձամբ տեսնել «Южные Номера», ժամը 8—10, և ճաշից յետոյ 2—3-ը: Նամակով՝ Тифлисъ. Ованесу Давтянцу, յանձնել Թադէոսեանցին: 2—3

ԲԺԻՇԿ Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ

Ընդունելութիւն բերանի խոռոչի և ատամների հիւանդութիւնների: Ամենայն օր 10—2 ժամ առաւօտեան և 4—7½ ժամ երեկոյեան. իսկ կիրակի օրերը՝ 10—2 ժամ: Վելեամինեան փողոց, տուն № 2, երկրորդ մուտքը Երևանեան հրապարակից:

(ե. հ. շ.) 3—10

Յայտնում եմ ի գիտութիւն պ. պ. թարգմանիչների, որ արդէն պատրաստ են հետևեալ պիէսների թարգմանութիւնները. «Պ. Կառավարիչը» (Г. Директоръ) կօմէդիա 3 արար., «Սիրահարվածը» (Влюбленная) դրամա 4 արար., «Նոր ընտանիքում» (Въ новой семьѣ) դրամա 4 արար., «Կանացի հետաքրքրութիւն» (Женское любопытство) կատակերգ. 2 արար., «Սեվիլիոյ աստղը» (Звѣзда Севильи) դրամա 5 արար., «Ամազոնուհի» (Наѣздница) կատակերգ. 1 արար. և «Սիրոյ միջնորդները» կամ «Կուռնելիոս ադրար» փոխադրութիւնը՝ Յ. Պարոնեանի համանուն գրուածքից:

1—2 Ա. Վրոյր

ՄԻ ՀՄՈՒՏ ՀԱՇՒԱՊԱՀ

օժտված բազմամեայ փորձառութեամբ, ցանկանում է պաշտօն ստանալ. Հասցէն իմանալ «Մշակի» խմբագրատանը: (ե. շ.) 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ ներկայ դեկտեմբեր ամսի 23-ին, ցերեկվայ 1 ժամին, վարչութեան մէջ նշանակված է աճուրդ, քաղաքային աֆիշաների յիսուն սիւների վրա յայտարարութիւններ կպցնելու իրաւունքը կապալով տալու համար:

Պայմանները կարելի է տեսնել վարչութեան 4-դ բաժանմունքում ամեն օր առաւօտեան ժամի 10-ից մինչև 2-ը, կէսօրից յետոյ:

1—3

Թիֆլիսի Ժողովարան

Ուրբաթ օր, դեկտեմբերի 17-ին, նշանակված է ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ: Հիւրերը մուտքի համար վճարում են—զինուորականները մի բուբլի, իսկ միացածները 2 բուբլի: Դիմակ ունեցողները առանց վճարի: Ձեռնոցները բոլոր պարողների համար անհրաժեշտ են, որոնցից զինուորականները պարտաւոր են լինել նշանազգեստով, իսկ ոչ-զինուորականները—ֆրակով, կամ սև հագուստով: Տիկնայք կարող են լինել ազգային հագուստով: Չը պարողները պէտք է լինեն,—զինուորականները սիւրտուկներով, իսկ ոչ-զինուորականները սև զգեստով: Սկիզբն է երեկոյեան 9½ ժամին, իսկ վերջը գիշերվայ 3 ժամին:

(14, 17) 1—2

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը, համաձայն Թիֆլիսի նահանգապետի հրատարակած պարտաւորական որոշումների § 2-ի միս դրոշմելու վերաբերմամբ, հաղորդում է Թիֆլիս քաղաքի առևտրականներին, որ բոլոր ուրիշ քաղաքներից բերված խողի միսը, Թիֆլիսում ստանալուն պէս, մինչև նորանից ծախսու հանելը, պէտք է ներկայացնեն քաղաքային ուպրավային կամ քաղաքային լաբօրատորիան արիխինի վերաբերութեամբ հետազօտութիւն անելու և համաձայն § 2-ի, դրոշմ դնելու համար առանց ի նկատ առնելու, թէ արդեօք այդ միսը ունի ուրիշ քաղաքների նշաններ թէ չունի: 3—3

ВѢСТНИКЪ ВИНОДѢЛІЯ

ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1900 Г. (9-Й ГОДЪ ИЗДАНІЯ).

журналъ выходитъ подъ редакціей ВАСИЛІЯ ТАИРОВА, безъ предварительной цензуры, ежемѣсячными иллюстрированными книжками въ четыре печатныхъ листа, по самой обширной программѣ и при постоянномъ сотрудничествѣ выдающихся иностранныхъ и русскихъ ученыхъ и спеціалистовъ.

„ВѢСТНИКЪ ВИНОДѢЛІЯ" **рекомендованъ** Учеными Комитетами Министерства Народнаго Просвѣщенія и Министерства Государственныхъ Имуществъ. Кромѣ того, ему присуждены: 1) **дипломъ перваго разряда**—на Всероссійской промышленной и художественной выставкѣ 1896 года въ Нижнемъ-Новгородѣ, 2) **почетный дипломъ**—на Международной выставкѣ плодоводства, винодѣлія и огородничества 1894 года въ С.-Петербургѣ, 3) **почетный дипломъ**—на Выставкѣ плодоводства и садоводства Новороссійскаго края 1898 года въ Одессѣ, и 4) **серебряная медаль**—на Международной промышленной, художественной и научной выставкѣ 1895 года въ Бордо.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ пересылкою и доставкою: На полгода—3 р. 50 к., за границу—4 руб. На годъ 6 р., за границу—7 р.

◆ Имѣется ОГРАНИЧЕННОЕ количество полныхъ экземпляровъ журнала за 1892, 1893, 1894, 1895, 1897, 1898 и 1899гг. ЦѢНА за годъ для лицъ, **подписавшихся на „Вѣстникъ" 1900 года до 1-го числа наступающаго января**: 1892 г.—6 р. 1893 г.—3 р. 50 к., 1894 г.—3 р. 50 к., 1895 г.—4 р., 50 к., 1896 г. (полные экземпляры **распроданы**), 1897 г.—5 р. 50 к., 1898 г.—5 р. 50 к. и 1899 г. 6 р. Цѣны показаны съ пересылкою; безъ доставки—на 50 к. дешевле, а за границу—на 1 р. дороже. Съ 1-го января 1900 г. цѣны на могущіе остаться экземпляры журнала будутъ **повышены**.

АДРЕСЪ редакціи журнала „Вѣстникъ Вѣнодѣлія": Одесса, Канатная, № 13. 3—3

ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Կ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ, Հ. ԿԵԱՆՋՈՒՆՑԵԱՆԻ ԵՒ ԸՆԿ.

ԲԱԳՈՒ

ՆՐԱ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԲԻԲԻ-ՀԷՅԲԱԹՈՒՄ

Սկսել է իր գործունէութիւնը,

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ՝

ամեն սիստեմի մեքենաների և գործիքների, մասնաւորապէս հորեր փորելու և նաւթ քաշելու համար՝ շոգեկաթսաների, թորիչների, թուջէ զանազան ձուլուածքների՝ մինչև 1000 պուդ, զանազան պղնձէ ձուլուածքների և այլն և այլն: Գործարանի պահեստում կարելի է գտնել միշտ Բագուի համար հարկաւոր գործիքներ:

Գործարանի Բիբի-Հէյբաթի բաժանմունքը յանձն է առնում հորեր փորել կապալով Բիբի Հէյբաթում:

Պատուէրների համար դիմել՝ քաղաքի գրասենեակը (Старо-Полицейская, տուն Արաֆելովի, տելէֆոն № 749), գործարան. տելէֆոն № 54, կամ Բիբի-Հէյբաթի բաժանմունքը՝ տելէֆոն № 451. (ե. հ. շ)

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ—ՊԱՆՍԻՕՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ

Ա. ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆԻ

Ընդունում է երթևեկ, կիսաթոշակաւոր և գիշերօթիկ աշակերտներ: Պատրաստում է գիմնազիաների, կադետների կորպուսի, գեմլեմէրների, բէալական, առևտրական և այլ ուսումնարանների համար:

Ուսումնարանում ուսուցանում են բարձրագոյն ուսումն աւարտած մասնագէտներ, գիմնազիական ուսուցիչներ: Կիֆեր, Լիվիցկի, Կօլէնկօ, Պետսեցկի և այլն: Աւանդելի առարկաներն են—կրօն, ռուսաց, հայոց, ֆրանսիական, գերմանական, լատինական, յունաց, վրաց լեզուներ, թուաբանութիւն, ալգեբրա, երկրաչափութիւն, աշխարհագրութիւն (ռուսաց և ընդհանուր), պատմութիւն, բնական գիտութիւն, նկարչութիւն, գրութիւն, երգեցողութիւն, պար, երաժշտութիւն: Պար ուսուցանում է բալետմէյստեր Ինոչենցի:

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Гановская ул., № 11. 3-րդ գիմնազիայի մօտ: 7—10

Թիֆլիսի Այգեգործական դպրոցը

յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ ներկայ 1899 թւի աշնան և 1900 թւի գարնան ծախվում է նոյն այգեգործական դպրոցում, պակասեցրած գներով մօտ 4000 մէկ և երկու տարեկան ամենաընտիր տեսակների մրգեղէն ծառեր և 50,000-ից աւելի զարդածառեր, փշածառեր, մշտադալար և տերևաթափ ծառեր և թուփեր մէկ տարեկան հասակից մինչև հինգ:

(ե. հ. շ.) 23—40

Պատրաստում ենք և ցանկացողներին ուղարկում ամբողջ Կովկասում ամենայայտնի Գանձասարի վանքի քարահանքից ամենաընտիր տեսակի «ՂԱՐԱԲԱՂԻ»

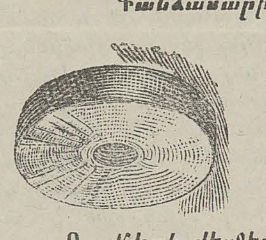

ՋՐԱՂԱՑՔԱՐԵՐ

մատչելի գներով և զանազան մեծութեան:

Մեր հասցէն. Евлахъ, контора Меликъ-Пашаянъ.

Որովհետև վերջերս երևացել են նաև ուրիշ հանքերի քարեր, որոնք յատկութեամբ շատ ցածր են կանգնած, ուստի խնդրում ենք ցանկացողներին դիմել միմիայն մեզ:

17—40 Քարահանքի կապալառու՝ Աբրահամ Հասան-Ջալալեանց

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 8/20 դեկտեմբերի ՍԻՐԱԿՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԳ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորական պակաս գներով:

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիոնի փող. Խօջափարուխովի և Մայսուրաձէի քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. և Ի. Մութաֆեանններին, Նաբերեժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկովի, № 27: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելիքօք Հերչենրօդերին: (ե. հ. շ.) 19—20

„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ"

ԱՂԷՔ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ

Գօլովինսկի Պրօսպէկտի վրա, առաջին գիմնազիայի հանդէպ, տուն Քաշուէթի սուրբ Գէորգ եկեղեցու:

Ստացել ենք մեծ քանակութեամբ աշնանային և ձմեռային սէզօնի համար՝

Տղամարդկանց եւ Երեխաների պատրաստի հագուստներ:

Ստացված է նոյնպէս **ՖՕՐՄԷՆՆԻՑ ԶԳԵՍՏՆԵՐ**.—գատաստանական, ուսուցչական և աշակերտական—կլասիկական և բէալական ուսումնարանների:

Ունենալով մեծ քանակութեամբ մատէրիաներ, ընդունում ենք նաև ամեն տեսակ պատուէրներ: Գները ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵՆ և անհամեմատ էժան:

Վերադիր վճարով պահանջողները պէտք է ուղարկեն պատուէրի ⅓ մասը: 27—40

Дозволено цензурою, Тифлисъ. 13 Декабря 1899 г.

Типографія Грузинск. Т.—ва Большая Ванкская ул., № 27.